

KALBOS NEIŠSIVYSTYMAS

Ketverių metų Nojaus tėvai į logopedus kreipėsi nuogąstaudami, kad berniuko kalbą supranta tik patys artimiausi šeimos nariai. Vaikas pyksta, kai seneliai ir grupės draugai su juo negali susikalbėti. Iš logopedų tėvai išgirdo apie kalbos neišsivystymą.

KAS TAI YRA?

Nustatomi 3 kalbos neišsivystymo lygiai:

- **žymus,**
- **vidutinis,**
- **nežymus.**

Kalbos neišsivystymas – tai visos kalbos sistemos nepakankamas susiformavimas, apimantis garsų tarimą, panašių garsų skyrimą, žodyno, kalbos gramatinės sandaros bei rišliosios kalbos plėtrą.

Žymus kalbos neišsivystymas

Vaikas bendrauja garsų, garsažodžių ir pavienių prasmingų žodžių deriniu. Bendraudamas pasitelkia gestus ir mimiką. Šių vaikų kalba dažniausiai sunkiai suprantama be atpažįstamo konteksto. Dažnai vartoja „savos“ kalbos žodžius. Kartodamas paskui suaugusįjį, neišlaiko žodžio skiemenų skaičiaus, keičia garsus. Kai kuriais atvejais iš žodžio pasako tik vieną skiemenį. Šie vaikai gramatiškai nederina vieno žodžio su kitu.

Žymus kalbos neišsivystymas nustatomas tais atvejais, kai vaiko kalbos raida žymiai atsilieka nuo fiziologinio amžiaus kalbos normos.

Vidutinis kalbos neišsivystymas

Vaikas kalba sakiniiais, tačiau būdinga neįprasta žodžių tvarka, praleidžia pagrindines sakinio dalis. Stebimos dažnos žodžių derinimo klaidos („du gėlė, raudona kamuolys, mama – jis“), prielinksnių parinkimo, naujų žodžių sudarymo klaidos. Žodynas siauras ir netikslus. Pavyzdžiui, vietoj konkretaus daikto pavadinimo nurodo jo paskirtį (šakutė→valgyti). Nežino apibendrinančių sąvokų: drabužiai, vaisiai, žvėrys ir pan. Patiria sunkumų, kai reikia apibūdinti daiktų savybes. Netaisyklingai taria daug kalbos garsų - juos keičia, praleidžia, prideda naujų. Spontaniškas kalba išlieka sunkiai suprantama.

Nežymus kalbos neišsivystymas

Vaikas jau geba sudaryti 4-5 žodžių sakinius, tačiau dar pasitaiko žodžių kaitymo bei derinimo klaidų. Netaisyklingai vartoja prielinksnius. Nurodo „ant, po, į“, tačiau gali neparinkti retesnių prielinksnių (tarp, virš). Patiria sunkumų sudarydamas naujus žodžius priesagų ar priešdėlių pagalba. Jau žino ir vartoja daugiau sąvokų, tačiau raiška lieka apsunkinta dėl nepakankamai gausaus žodyno. Ribotas sinonimų kiekis. Žino tik pagrindines apibendrinančias sąvokas. Dažnai išlieka netaisyklingas garsų tarimas, panašių garsų skyrimo, pradinės garsų analizės ir sintezės žodžiuose sunkumai.

KOKIOS KALBOS NEIŠSIVYSTYMO PRIEŽASTYS?

- **Ankstyvas vaiko galvos smegenų žievės pakenkimas**, įvykęs kalbos centrų formavimosi, gimdymo arba ankstyvuojų pogimdyviniu laikotarpiu. Priklausomai nuo pakenkimo vietos, vaikui gali būti nustatomas kalbos išraiškos, ar kalbos išraiškos ir suvokimo sutrikimas.
- **Dėl centrinės ir periferinės nervų sistemos pažeidimų** gali būti artikuliacijos aparato, balso produkavimo bei kvėpavimo inervacijos nepakankamumas. Tokiais atvejais logopedai įvardina dizartriją.
- **Kai vaikas gimsta turėdamas gomurio ir/ar lūpos nesuaugimus**, logopedai nustato organinį hipernosinumą.

Svarbu skirti kalbos neišsivystymą nuo sulėtėjusios kalbos raidos, kada kalbos raida netolygi – pradžioje vėluoja, o vėliau sparčiai priartėja prie amžiaus normos.

Išskirtiniais atvejais, kai vaikas auga ypatingai skurdžioje socialinėje aplinkoje, jo kalbos raida gali būti panaši į kalbos neišsivystymą. Tačiau sudarius palankias sąlygas ir suteikus reikiamą pagalbą, kalbos resursai gana sparčiai kaupiasi.

KAS TEIKIA PAGALBĄ?

Esant kalbos neišsivystymui, reikalinga ilgalaikė bei sisteminga logopedo pagalba. Išlikus kalbos neišsivystymo požymiams, tikėtini pasakojimo sunkumai, skaitymo bei rašymo sutrikimai mokykloje.

Logopedai pratybų metu:

- moko taisyklingai tarti garsus,
- lavina foneminę klausą,
- plečia žodyną naujomis sąvokomis,
- tikslina gramatines kategorijas (žodžių derinimą, kaitymą, priesaginių žodžių sudarymą, prielinksnių parinkimą),
- lavina rišliąją kalbą (formuoja rišlaus pasakojimo įgūdžius).

Teikdami pagalbą logopedai taiko šias darbo formas: individualias, pogrūpines (2-4 vaikai) bei grupines pratybas (5-8 vaikai).

Vaikai, kuriems nustatytas kalbos neišsivystymas, logopedo pagalbą gali gauti ugdymo ir medicinos įstaigose.

KAIP PADĖTI VAIKUI, TURINČIAM KALBOS NEIŠSIVYSTYMĄ?

- Skatinkite vaiką išreikšti mintis žodžiais. Sudarykite aplinkybes, kad jis galėtų rinktis norimą žaidimą, veiklą, maistą ar drabužį ir kalba išreikštų savo pasirinkimą.
- Venkite situacijų, kai norėdami paskatinti vaiką kalbėti, demonstruojate, kad vaiko kalbos nesuprantate. Tai vaikui kelia didelę emocinę įtampą.

- Pasiūlykite žaisti lavinamuosius žaidimus. Mokykite lyginti, grupuoti, apibendrinti.
- Įvardinkite daiktų požymius, jų paskirtį, mokykite daiktą priskirti tam tikrai kategorijai (medis, žaislas, daržovė ir pan.).
- Natūraliose aplinkybėse tikslinkite kalbos gramatinį taisyklumą. Pvz., atkreipkite dėmesį į prielinksnių parinkimą žaisdami slėpynių žaidimą, tvarkydami žaislus sakykite, kur juos dedate.
- Pateikite trumpas ir aiškias instrukcijas. Įsitikinkite, ar vaikas supranta ilgus aiškinimus.
- Žodinę informaciją pateikite kartu su paveikslėliais, nuotraukomis, demonstruokite natūralius pavyzdžius. Taip vaikas geriau sutelks dėmesį, supras ir įsimins, ko mokosi.
- Aptarkite knygų iliustracijas, skaitykite pasakas, mokykite dainelių ar trumpų eilėraščių. Žaisdami skatinkite kurti nuoseklų siužetą, plėtokite kūrybiškumą.

Ankstyvas sutrikimų nustatymas, logopedo pagalba bei tėvų bendros pastangos užtikrina sėkmingą kalbos raidos pažangą.